

สรุปเนื้อหาการประชุม
ในงาน “มหกรรมงานวิจัยแห่งชาติ 2565 (Thailand Research Expo 2022)”

กรอบประเด็น: งานวิจัยเชิงนโยบายเกษตรเพื่อพัฒนาประเทศ
.....
ดำเนินการโดย: สำนักประสานงาน “งานวิจัยเชิงนโยบายเกษตรและเสริมสร้างเครือข่ายงานวิจัยเชิงนโยบาย” สถาบันคลังสมองของชาติ
.....
วันพฤหัสบดีที่ 4 สิงหาคม พ.ศ. 2565 เวลา 08:30 – 12:30 น.
.....
ณ ห้องประชุม Lotus 1-2 โรงแรมเซ็นทาราแกรนด์ และบางกอกคอนเวนชันเซ็นเตอร์ เซ็นทรัลเวิลด์ กรุงเทพฯ
.....

โดยมีเนื้อหาโดยสรุปภาพรวมดังนี้

I.Session: Natural Resource and Environmental Policies

Chairperson: ผศ.ดร.วิศิษฐ์ ลิ้มสมบุญชัย, คณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ประกอบด้วย หัวข้อการประชุม 3 หัวข้อ (1 – 3) ดังนี้

- 1) นวัตกรรมกรปลูกพืชพื้นป่าด้วยพันธุกรรมต้นไม้
- 2) ความเสี่ยง การเตรียมพร้อมรับมือและการปรับตัวต่อเหตุการณ์ไม่ปกติของเกษตรกรไทย
- 3) นวัตกรรมกรท่องเที่ยวเชิงเกษตรในบริบทของความปกติใหม่หลังจากการแพร่ระบาดของโควิด 19

II.Session: Agricultural Commodity and Rural Livelihood policies

Chairperson: รศ.ดร.สิทธิเดช พงศ์กิจวรสิน, คณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประกอบด้วย หัวข้อการประชุม 3 หัวข้อ (4 – 6) ดังนี้

- 4) ยุทธศาสตร์การตลาดนำเพื่อการส่งออกผลไม้ไทยสู่ตลาดจีนรวมบริบทการแพร่ระบาด Covid 19
- 5) ผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมจากภัยแล้งและการแพร่ระบาดของ Covid-19 ต่อเกษตรกรชาวนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
- 6) พลวัตการค้ารังสีพของครัวเรือนชนบทในประเทศไทย: ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกกลยุทธ์และการเปลี่ยนผ่าน

หัวข้อการประชุม 1): นวัตกรรมกรปลูกพืชพื้นป่าด้วยพันธุกรรมต้นไม้

วิทยากร: รศ.ดร.อดิศักดิ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา สังกัด สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, TDRI

โดยมีเนื้อหาโดยสรุปดังนี้

พันธุกรรมต้นไม้ เป็นกลไกทางการคลังที่ระดมเงินจากประชาชน ภาคธุรกิจหรือตลาดหลักทรัพย์เพื่อนำไปใช้ในการปลูกป่าเศรษฐกิจในพื้นที่ป่าไม้ของรัฐที่ถูกบุกรุก ผู้ที่ปลูกป่าจะเป็นผู้ประกอบการเอกชนที่มีศักยภาพในการปลูกป่าเศรษฐกิจในพื้นที่ขนาดใหญ่ โดยผลตอบแทนจากการขายไม้จะนำมาทยอยจ่ายคืนให้กับผู้ลงทุนในพันธุกรรมต้นไม้ ถ้ากลไกพันธุกรรมต้นไม้ที่สนับสนุนการปลูกป่าเศรษฐกิจ สามารถทำกำไรได้ดี มีการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม โดยเจ้าของเงินได้ผลตอบแทนจากการลงทุนในพันธุกรรมต้นไม้ ชาวบ้านมีงานทำและมีรายได้ที่มั่นคงจากการปลูกและดูแลไม้เศรษฐกิจ นักธุรกิจได้กำไรจากการทำไม้เศรษฐกิจ สังคมได้ป่าไม้คืนมาและระบบนิเวศดีขึ้นก็น่าจะต้านทานและเข้ามาทดแทนธุรกิจการเกษตรเชิงพาณิชย์บนที่สูงหรือการลักลอบตัดไม้เถื่อนได้ ถึงแม้การปลูกป่าเศรษฐกิจจะไม่สามารถทำให้พื้นที่ป่ากลับคืน

มาเหมือนป่าธรรมชาติได้ แต่การมีป่าเศรษฐกิจก็ยังคงทำประโยชน์ให้กับประเทศชาติได้มากกว่าปล่อยให้พื้นที่สูงของประเทศไทยเป็นเขาหัวโล้นอย่างที่เป็นอย่างในปัจจุบัน.....

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย: การดำเนินงานสู่ความสำเร็จของพันธบัตรป่าไม้ ต้องประกอบไปด้วย.....

1. รัฐบาล ต้องกำหนดเป็นนโยบาย โดยกระทรวงพาณิชย์ต้องให้นำเข้า-ส่งออกไม้อย่างเสรี ต้องไม่ควบคุมราคาไม้ (ให้เป็นไปตามกลไกตลาด) และรวมถึง ไม้เศรษฐกิจควรชำระภาษีมูลค่าเพิ่มกับภาษีเงินได้ฯ เท่านั้น.....
2. ควรจะมีองค์กร ที่รับผิดชอบพันธบัตรป่าไม้.....
3. แก้กฏหมายป่าไม้ เพื่อคืนสิทธิ์ให้ประชาชนในการทำไม้เศรษฐกิจ โดยสามารถปลูกต้นไม้ได้ทุกชนิด สามารถตัดต้นไม้ในที่ดินของตนเอง สามารถขนย้ายไม้ ซื่อ-ขายไม้ และแปรรูปไม้ได้.....

หัวข้อการประชุม 2): ความเสี่ยง การเตรียมพร้อมรับมือและการปรับตัวต่อเหตุการณ์ไม่ปกติของเกษตรกรไทย.....

วิทยากร: รศ.ดร.สิทธิเดช พงศ์กิจวรสิน..... สังกัด จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.....

โดยมีเนื้อหาโดยสรุปดังนี้

- **วัตถุประสงค์:** 1) ศึกษามุมมองของเกษตรกรที่มีต่อความเสี่ยงและเหตุการณ์ไม่ปกติที่ตนเองเผชิญ 2) ศึกษาการป้องกันหรือการเตรียมความพร้อมในการเผชิญหน้าเหตุการณ์ไม่ปกติ (ก่อนเกิดเหตุ) และ 3) ศึกษาการปรับตัวของเกษตรกรหลังจากเหตุการณ์การระบาดของโควิด-19.....
- **สรุปผลการศึกษา:** เกษตรกรผู้ปลูกไม้ผล (ขอบเขตในการศึกษา คือ ชาวสวนทุเรียน และ มะม่วง เนื่องจากเป็นไม้ผลที่ผลผลิตออกสู่ตลาดในช่วงการล็อกดาวน์ภายใต้การระบาดของโควิด-19 ช่วงก.พ. 64) เผชิญความเสี่ยงและมีทัศนคติหรือความกังวลที่แตกต่างกันไป ทั้งความกังวลกับความเสี่ยงด้านภัยธรรมชาติที่ส่งผลให้ผลผลิตเสียหาย และเมื่อเกิดเหตุการณ์ไม่ปกติขึ้นเกษตรกรจะอาศัยประสบการณ์และการศึกษาเพื่อบรรเทาผลกระทบ แต่ยังคงมีประเด็นความเสี่ยงในอนาคตที่เกษตรกรยังอาจจะไม่ตระหนักมากนัก โดยเกษตรกรไม่ได้สนใจที่จะเข้าร่วมโครงการประกันพืชผลและไม่ได้รับประโยชน์จากโครงการเยียวยาความเสียหายจากภัยธรรมชาติของรัฐเนื่องจากเงื่อนไขไม่เหมาะสม.....
- **ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย:** (1) รัฐควรปรับปรุงและพัฒนากลไกการประกันภัยพืชผลและการเยียวยาความเสียหายจากภัยธรรมชาติให้เหมาะสม (2) พัฒนาและถ่ายทอดเทคนิคในการดูแลผลผลิตให้กับเกษตรกรในลักษณะเชิงรุก โดยเฉพาะปัญหาที่เกิดจากโรคพืชและแมลง-ลมแรง และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ (3) ให้เกษตรกรเข้าถึงเงินลงทุนเพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อให้เกษตรกรมีทางเลือกในการทำผลผลิตนอกฤดูกาลหรือคุณภาพสูงเพิ่มมากขึ้น (4) ส่งเสริมให้มีการแข่งขันของผู้รับซื้อในพื้นที่และป้องกันการทุ่มตลาดของผู้รวบรวมรายใหญ่...ในขณะเดียวกัน ภาครัฐก็ควรส่งเสริมการบริหารจัดการ และใช้กฎระเบียบที่ส่งเสริมการแข่งขันที่เป็นธรรมและมีประสิทธิภาพในตลาดผู้รับซื้อหรือพ่อค้ารวบรวม ในช่วงสถานการณ์โควิดชี้ให้เห็นว่าความเข้มแข็งในการบริหารจัดการผลผลิตของพ่อค้าเป็นกลไกสำคัญประการหนึ่งที่จะมีประโยชน์ต่อเกษตรกรและเศรษฐกิจในภาพรวมภายใต้สถานการณ์ไม่ปกติ และ (5) ขยายตลาดต่างประเทศและส่งเสริมเกษตรกรให้พัฒนาคุณภาพสินค้าให้ได้มาตรฐาน.....
- **ความเห็นจากผู้เข้าร่วมประชุม:** จากผลการศึกษา “เกษตรกรผู้ปลูกผลไม้หลายพันธุ์มีทัศนคติและความกังวลด้านความเสี่ยงน้อย” หรือในทางกลับกัน อาจเป็นเพราะเกษตรกรกลุ่มดังกล่าวมีความกังวลเรื่องความเสี่ยงหรือไม่ จึงตัดสินใจปลูกไม้ผลที่หลากหลาย.....

หัวข้อการประชุม 3): นวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในบริบทของความปกติใหม่หลังจากการแพร่ระบาดของของโควิด 19

วิทยากร: รศ.ดร.อนามัย คำเนตร..... สังกัด คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

โดยมีเนื้อหาโดยสรุปดังนี้

- **วัตถุประสงค์:** 1) ศึกษาความต้องการและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 2) วิเคราะห์และค้นหาองค์ความรู้เชิงวิชาการในการพัฒนาบุคลากรและแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 3) ค้นหาข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการพัฒนาภาพรวมของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และ 4) ค้นหานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในบริบทของความปกติใหม่ หลังจากการแพร่ระบาดของ Covid-19
- **สรุปผลการศึกษา:**
 - 1) ด้านความต้องการและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว โดยกลุ่มวัยทำงานเลือกท่องเที่ยวในวันหยุดสุดสัปดาห์ในพื้นที่ที่ใกล้เคียงที่พัก มีค่าใช้จ่ายต่อครั้งไม่มาก สถานที่มีสภาพแวดล้อมที่สวยงาม สามารถเข้าถึงได้ง่าย มีสถานที่เพื่อใช้พักผ่อนหย่อนใจ มีเจ้าหน้าที่ให้บริการด้วยความสุภาพเป็นมิตร รวมถึงมีร้านอาหารและเครื่องดื่มที่มีคุณภาพ ทั้งนี้ นักท่องเที่ยวคาดหวังจะได้รับจากการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร คือ ได้พักผ่อนในบรรยากาศที่ดีและอากาศสดชื่น
 - 2) ด้านการพัฒนาบุคลากรและแหล่งท่องเที่ยว โดยผู้ประกอบการควรจัดการความรู้เกษตรที่มีอยู่ทั้งในท้องถิ่นและเป็นลักษณะเฉพาะ การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการขยายพันธุ์พืชและการปลูกพืชที่เป็นที่นิยม การจัดสถานที่ที่เป็นนวัตกรรมสิ่งประดิษฐ์ผสมผสานระหว่างศิลปะกับภูมิสถาปัตยกรรม สำหรับธุรกิจท่องเที่ยวและด้านที่พัก สามารถจัดการธุรกิจครบวงจรให้เป็นไปตามมาตรฐานที่พึงและความปลอดภัย เพิ่มทักษะด้านการใช้ภาษาและการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม จากสถานการณ์ Covid-19 ผู้ประกอบการต้องปรับตัวเพื่อวางแผนการประกอบธุรกิจ ทั้งด้านการเงิน ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านบุคลากร ด้านเทคโนโลยี และด้านความปลอดภัย ให้พร้อมรับกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง
 - 3) นวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในบริบทของความปกติใหม่หลังจากการแพร่ระบาดของ Covid-19 ได้แก่ การท่องเที่ยวแบบแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับการเกษตร การท่องเที่ยวแบบฟาร์มเลี้ยงสัตว์ การท่องเที่ยวแบบสวนดอกไม้ ด้วยศิลปะการจัดแต่งสวน สวนดอกไม้กับศิลปะ เน้นการเทคนิคด้านภูมิสถาปัตยกรรมที่ผสมผสาน การท่องเที่ยวแบบนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาสร้างจุดสนใจ การท่องเที่ยวแบบทุ่งนาข้าวหลากสี การท่องเที่ยวในสวนผลไม้ เน้นนำเสนอวิถีชีวิตของสวนต่างๆ การจัดการท่องเที่ยวเน้นธรรมชาติที่ราบสูงมองทิวทัศน์ระยะไกล การผสมผสานนวัตกรรมการเกษตรและที่พักที่มีที่พักที่เป็นเอกลักษณ์ และ การท่องเที่ยวแบบจำลองสถานที่อยู่ต่างภูมิภาค เป็นต้น
- **ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย:** (1) การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ควรให้ความสำคัญต่อการพัฒนาบุคลากรในแหล่งท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอให้มีความรู้และสามารถในการบริการนักท่องเที่ยวได้ตามความต้องการ (2) การพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปจากสถานที่ท่องเที่ยว ให้สามารถต่อยอดผลิตภัณฑ์ให้มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น รวมถึงการนำเทคโนโลยีการแปรรูปผลิตภัณฑ์และการจัดทำบรรจุภัณฑ์มาใช้ประโยชน์ในร่วมด้วย (3) การพัฒนาคุณภาพและรายการอาหาร ขนม และเครื่องดื่มให้มีคุณภาพที่เหมาะสมกับราคา มีรายการอาหารที่หลากหลายจากวัตถุดิบในพื้นที่ (4) การจัดการมาตรฐานการท่องเที่ยวและความปลอดภัยในสถานที่ท่องเที่ยว รวมทั้งความปลอดภัยของที่พัก ให้เป็นไปตามกฎหมายกำหนด (5) การจัดการท่องเที่ยวที่มีความเชื่อมโยงในลักษณะความร่วมมือทางการท่องเที่ยว เพื่อลดต้นทุนค่าใช้จ่ายของผู้ประกอบการ และเพื่อเพิ่มรูปแบบและเส้นทางกรท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยว ได้มีตัวเลือกสำหรับการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น

หัวข้อการประชุม 4): ยุทธศาสตร์การตลาดนำเพื่อการส่งออกผลไม้ไทยสู่ตลาดจีนรวมบริบทการแพร่ระบาดของ Covid.19

วิทยากร: ศาสตราจารย์ ดร. ทัง จีอหมิ่น... สังกัด ศูนย์อาเซียน-จีนศึกษา สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ โดยมีเนื้อหาโดยสรุปดังนี้

- **วัตถุประสงค์:** 1) ศึกษาความต้องการและพฤติกรรมผู้บริโภคทุเรียนรวมถึงผลไม้ศักยภาพของไทยอื่นๆ 2) ศึกษาสถานภาพ ศักยภาพและปัญหาตลาดผลไม้ไทยในจีน ด้านความต้องการของลูกค้า การแข่งขัน กฎระเบียบ 3) ศึกษาภูมิทัศน์ การนำเข้าผลไม้ของจีนเส้นทางด้านโลจิสติกส์ รวมถึงข้อปัญหาที่เป็นอุปสรรคทางการตลาดและการค้า 4) ศึกษาความต้องการของตลาด (Demand Driven) และห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain) และ 5) ศึกษาเพื่อนำเสนอกลยุทธ์และมาตรการแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วนในการกำหนดยุทธศาสตร์ด้านการส่งออกผลไม้ไทยไปจีนในบริบทการแพร่ระบาดของ Covid-19
- **สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย:**

 พฤติกรรมผู้บริโภคของกลุ่มผู้บริโภค 3 กลุ่ม 			
กลุ่มผู้บริโภค	รายได้ต่อปี (หมื่น)	ลักษณะพฤติกรรมผู้บริโภค การตลาด	การตลาด
 กลุ่มผู้ซื้อใหม่	55,000 – 160,000	-เริ่มทดลองผลไม้ไทยตามคำแนะนำปากต่อปาก -หรือหลังจากผลไม้ไทยในช่วงระหว่างการเที่ยวต่างประเทศ	-สร้างช่องทางการตลาดเชิงกว้างและเชิงลึก -สร้างการรับรู้และโฆษณา ณ จุดขาย (ออฟไลน์)
 กลุ่มที่ใช้บ่อยๆ	160,001 – 345,000	-ซื้ออย่างน้อยสองครั้งต่อเดือนในช่วงฤดูผลไม้ -ต้องการความสะดวก	-มีการบริหารจัดการการแข่งขันโดยคำนึงถึงคุณค่าของสินค้า -เน้นบรรจุภัณฑ์และมีความรวดเร็วในการบรรจุและจัดส่ง -มีการบริหารด้าน content เน้นการมีส่วนร่วมของผู้บริโภค และให้ข้อมูลเพียงพอ
 กลุ่มที่เชี่ยวชาญ	>345.001	-ยินดีจ่ายราคาสูงเพื่อคุณภาพและความปลอดภัยของสินค้า -มองหาความพิเศษความแปลกใหม่และของแท้ -ซื้อที่ห้างสรรพสินค้าระดับไฮเอนและร้านค้าออนไลน์เฉพาะทาง	-จัดการคุณภาพของการสื่อสารข้อความทางการตลาด -สินค้ามีความหลากหลาย และสินค้า GI -สินค้ามีใบรับรองและมีแบรนด์ที่มีชื่อเสียงในตลาดที่พัฒนาแล้ว.

SWOT Matrix of Thai Fruits

Strength จุดแข็ง

S1: ทรัพยากรผลไม้ ที่อุดมสมบูรณ์ และประสิทธิภาพ R&D สำหรับพันธุ์ใหม่

S2: สร้างชื่อเสียง ขนาด และ ช่องทางการขยายเวลาการส่งเสริม และการเจรจา

S4: ผู้ประกอบการเกษตรกร และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ

Weakness จุดอ่อน

W2: ความเข้าใจตลาดจีน

W3: นวัตกรรมในการแปรรูปและบรรจุภัณฑ์

W4: ระบบการเก็บและจำหน่ายผลไม้ที่มีประสิทธิภาพ

หัวข้อการประชุม 5): ผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมจากภัยแล้งและการแพร่ระบาดของ Covid-19 ต่อเกษตรกรชาวนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.....

วิทยากร: ผศ.ดร.อรุณวรรณ ศรีสมพันธ์..... สังกัด คณะเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.....

โดยมีเนื้อหาโดยสรุปดังนี้

- **วัตถุประสงค์:** เพื่อศึกษาระดับผลกระทบด้านเศรษฐกิจและสังคมจากสถานการณ์ภัยแล้งและการแพร่ระบาดของ COVID-19 ร่วมกับการประเมินความเปราะบางต่อความยากจนของครัวเรือนชาวนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำแนกตามสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคม ระบบการผลิตทางการเกษตร และสภาพแวดล้อมทางการผลิตที่แตกต่างกัน รวมทั้งศึกษารูปแบบการปรับตัว ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการตัดสินใจปรับตัวต่อสถานการณ์ภัยแล้งและการแพร่ระบาดของ COVID-19 วิเคราะห์ปัจจัยบวกของครัวเรือนและชุมชน และบทบาทของรัฐบาลต่อการบรรเทาผลกระทบและการปรับตัวของชาวนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือต่อภัยแล้งและการแพร่ระบาดของ COVID-19 ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว.....

- **สรุปผลการศึกษา:**

ในปี 2562 เกษตรกรที่ได้รับผลกระทบจากภัยแล้งส่วนใหญ่กว่า 80% เป็นเกษตรกรรายเล็ก โดยปริมาณผลผลิตและมูลค่าความเสียหายของผลผลิตข้าวแปรผันตรงกับขนาดพื้นที่เพาะปลูก ปริมาณผลผลิตข้าวในปี 2562 ลดลงเฉลี่ย 1,757 - 4,661 กิโลกรัมต่อครัวเรือน คิดเป็นมูลค่าผลผลิตที่เสียหาย 25,840 - 50,171 บาทต่อครัวเรือน เกษตรกรในพื้นที่ชลประทานปรับตัวต่อปัญหาภัยแล้งมากที่สุด โดยการหยุดปลูกข้าว การหาแหล่งน้ำเพิ่มเติม การปรับช่วงเวลาของการเพาะปลูก ลดจำนวนพื้นที่เพาะปลูกข้าว ปรับการใช้พันธุ์ข้าว ปรับชนิดของพืชที่ปลูกแทนข้าว หรือหันไปเลี้ยงสัตว์และทำอาชีพอื่นนอกภาคการเกษตร ในช่วงที่ขาดแคลนน้ำ แม้ว่าที่ผ่านมารัฐบาลมีการดำเนินนโยบายและมาตรการต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหาภัยแล้งอย่างต่อเนื่อง แต่ยังไม่สามารถแก้ปัญหาในระยะยาวได้อย่างยั่งยืน เนื่องจากข้อจำกัดของบางโครงการไม่สอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกร หรือการแก้ปัญหาไม่ตรงจุด ซึ่งการแก้ไขปัญหาภัยแล้งจำเป็นต้องมีการวางแผนระยะยาวและการลงทุนในการจัดการภัยแล้งในวงกว้าง โดยกระบวนการจัดสรรงบประมาณในการแก้ปัญหาภัยแล้งควรเริ่มต้นจากการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อออกแบบโครงการที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการและสภาพปัญหาด้านภัยแล้งในแต่ละพื้นที่.....

สำหรับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของ COVID-19 พบว่า ครัวเรือนพ่อ/แม่เลี้ยงเดี่ยวได้รับผลกระทบมากที่สุด โดยรายได้ลดลง 33,889 บาทต่อปี หรือลดลงประมาณ 21.83% ของรายได้ทั้งหมด เกษตรกรประมาณ 15% มีการสำรองอาหารเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากกังวลว่าอาหารจะขาดแคลนและกังวลต่อประเด็นการเจ็บป่วยติดเชื้อ โดยส่วนใหญ่นิยมซื้ออาหารในท้องถิ่นใกล้บ้าน ซื้อจากผู้ผลิตโดยตรง หรือซื้ออาหารผ่านช่องทางออนไลน์มากขึ้น

การเข้าถึงแรงงาน ปัจจัยการผลิตอื่น หรือช่องทางการตลาดข้าวไม่ได้รับผลกระทบมากนัก อัตราการย้ายกลับภูมิลำเนาในพื้นที่ศึกษามีเพียง 0.14% ซึ่งมีเกษตรกรส่วนน้อยที่ตัดสินใจกลับบ้านแบบถาวร เพราะไม่ได้มีตำแหน่งงานรองรับ

การแพร่ระบาดทำให้เกษตรกรมีรายได้ลดลงแม้ว่าจะไม่มีปัญหาภัยแล้งแล้วก็ตาม โดยเฉพาะแหล่งรายได้จากเงินส่งกลับและรายได้จากนอกภาคการเกษตร เกษตรกรตัวอย่างกว่าครึ่งหนึ่งมีรายได้ต่อหัวต่ำกว่าเส้นความยากจน โดยสัดส่วนคนจนเพิ่มขึ้นจาก 43.64% ในปี 2562 เป็น 49.59% ในปี 2563 โดยเฉพาะครัวเรือนที่มีแหล่งรายได้หลักจากการรับจ้างแรงงานในภาคเกษตรและครัวเรือนผู้สูงอายุ สัดส่วนเกษตรกรที่เปราะบางต่อความยากจนเพิ่มขึ้นจาก 40.83% ในปี 2562 เป็น 59.17% ในปี 2563 เกษตรกรที่มีรายได้หลักจากเงินส่งกลับมีสัดส่วนเกษตรกรที่เปราะบางต่อความยากจนสูงที่สุด อย่างไรก็ตาม เกษตรกรประมาณ 59% มีทรัพย์สินหมุนเวียนที่สามารถเปลี่ยนเป็นเงินสดได้ทันที และในกรณีที่ยาได้ครัวเรือนลดลงอย่างรวดเร็วทรัพย์สินหมุนเวียนดังกล่าวสามารถเลี้ยงดูครัวเรือนได้ประมาณ 6-12 เดือน โดยเกษตรกรประมาณหนึ่งในสามมีการวางแผนปรับตัวเพื่อรับมือกับสถานการณ์ดังกล่าว

- **ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย:** หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนระบบการเกษตรแบบผสมผสานแทนการปลูกพืชเชิงเดี่ยว เพื่อลดความเสี่ยงด้านรายได้ และสร้างหลักประกันความมั่นคงด้านอาหาร การพัฒนาตลาดชุมชนเพื่อสร้างโอกาสในการกระจายสินค้า การขยายโอกาสหรือตำแหน่งงานในพื้นที่ชนบท เร่งการเปลี่ยนแปลงภาคอาหารและการเกษตรเพื่อเสริมสร้างความสามารถ ความยืดหยุ่นและความเข้มแข็งในรับมือกับเหตุการณ์ความเสี่ยง ความไม่แน่นอนและวิกฤตในอนาคต โดยเฉพาะสนับสนุนคนรุ่นใหม่เข้าสู่ภาคการเกษตร พร้อมกับเสริมสร้างศักยภาพการพัฒนาอุตสาหกรรมด้วยนวัตกรรมและการจัดการฟาร์ม นอกจากนี้ การกำหนดมาตรการทางสังคมเพื่อบรรเทาผลกระทบต้องคำนึงถึงความแตกต่างของลักษณะทางประชากร โครงสร้างครัวเรือน และข้อมูลด้านแหล่งรายได้ของครัวเรือน.....

หัวข้อการประชุม 6): พลวัตการดำรงชีพของครัวเรือนชนบทในประเทศไทย: ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกกลยุทธ์และการเปลี่ยนผ่าน.....

วิทยากร: ผศ.ดร.อุษก ด้วงบุตรศรี.....สังกัด.....ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและทรัพยากร คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.....

โดยมีเนื้อหาโดยสรุปดังนี้

- **วัตถุประสงค์:** 1) เพื่อระบุกลยุทธ์การดำรงชีพของครัวเรือนในชนบท 2) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อกลยุทธ์การดำรงชีพในชนบท 3) เพื่อศึกษาพลวัตของกลยุทธ์การดำรงชีพ และ 4) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงกลยุทธ์การดำรงชีพข้ามช่วงเวลา.....
- **สรุปผลการศึกษา:** ผลการศึกษาพบว่ากลยุทธ์การดำรงชีพจากดัชนีทรัพย์สินผสมรวมได้ทั้งสิ้นจำนวน 6 กลยุทธ์

กลยุทธ์	รายได้	ที่ดิน	การเกษตร	ทรัพย์สินเกษตร	รายได้นอกภาคเกษตร	ขนาดธุรกิจ
1	สูง	มาก	หลากหลาย	สูง	สูง	ใหญ่
2	ปานกลาง	มาก	หลากหลาย	ปานกลาง	ปานกลาง	ใหญ่
3	ปานกลาง	ปานกลาง	หลากหลายเน้นการทำนา	ต่ำ	ปานกลาง	กลาง
4	น้อย	ปานกลาง	หลากหลายเน้นการทำนา	ต่ำ	ต่ำ	กลาง
5	น้อย	น้อย	ไม่หลากหลายเน้นการทำนา	ต่ำ	ต่ำ	เล็ก
6	น้อย	น้อย	ไม่หลากหลาย	ต่ำ	ต่ำและเป็นรายได้หลัก	เล็ก

กลยุทธ์ที่ 1 ทำทุกอย่าง – รวยรอนด้าน.....

กลยุทธ์ที่ 2 เกษตรหลากหลาย – ธุรกิจทำเงิน.....

กลยุทธ์ที่ 3 เน้นนอกภาคเกษตร - ทำนาพอมีพอกิน.....

กลยุทธ์ที่ 4 ธุรกิจเป็นหลัก - ทำนาพอมีพอกิน.....

กลยุทธ์ที่ 5 ขาวนาผู้ยากไร้.....

กลยุทธ์ที่ 6 รับจ้าง - รอเงินโอน.....

โดยครัวเรือนในกลุ่มกลยุทธ์ที่ 1-3 มีรายได้สูงถึงปานกลาง ขณะที่กลยุทธ์ที่ 4-6 มีรายได้ต่ำ ครัวเรือนในกลุ่มกลยุทธ์รายได้สูงมีการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์มากกว่ากลุ่มรายได้ต่ำ ครัวเรือนส่วนมากมีการเลื่อนอันดับกลยุทธ์รูปแบบเดียวกับที่เคยเกิดขึ้นในอดีต ปัจจัยที่ส่งผลต่อความน่าจะเป็นของรูปแบบกลยุทธ์ ได้แก่ การทำเกษตรเป็นอาชีพหลักของหัวหน้าครัวเรือน ระดับการศึกษาสูงสุดและการมีตำแหน่งในหมู่บ้านหรือตำบลของสมาชิกครัวเรือน ขนาดที่ดินที่มีเอกสารสิทธิ์ การเช่าและปล่อยเช่าที่ดิน และสัดส่วนสมาชิกครัวเรือนที่มีสิทธิประกันสังคม ปัจจัยที่ส่งผลบวกต่อการเลื่อนอันดับกลยุทธ์ ได้แก่ ขนาดที่ดินที่มีเอกสารสิทธิ์ การกู้ยืมโดยอาศัยบุคคลอื่นค้ำประกัน การใช้จ่ายเงินกู้ในกิจกรรมทางการเกษตรและเพื่อซื้อทรัพย์สินที่สามารถใช้สร้างรายได้ขณะที่ปัจจัยที่ส่งผลลบต่อการเลื่อนอันดับกลยุทธ์ ได้แก่ การกู้ยืมระยะสั้น ความผัน

ผวนของรายได้จากการผลิตและตลาดสินค้าเกษตร.. การมีหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศหญิง.. และระดับการศึกษาสูงสุดของสมาชิกครัวเรือน.....

- **ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย:** จำเป็นต้องอาศัยการส่งเสริมและยกระดับคุณภาพการศึกษาในท้องถิ่น.. เพิ่มกรรมสิทธิ์หรือสิทธิในการครอบครองที่ดิน.. ส่งเสริมการลงทุนในที่ดินเกษตร.. เพิ่มความหลากหลายในการผลิต.. มีกลไกในการกำกับและติดตามการใช้จ่ายเงินกู้ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์การกู้ยืมอย่างมีประสิทธิภาพ.. ยกระดับความสามารถในการฟื้นตัวของครัวเรือนเมื่อต้องเผชิญกับความผันผวนของรายได้ที่รุนแรง.....

สรุปจำนวนผู้เข้าร่วมประชุม

จำนวนผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนาในกรอบประเด็น “งานวิจัยเชิงนโยบายเกษตรเพื่อพัฒนาประเทศ”

ใน “มหกรรมงานวิจัยแห่งชาติ 2565 (Thailand Research Expo 2022)” เมื่อวันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ. 2565 เวลา 08:30 – 12:30 น. ณ ห้องประชุม Lotus 1-2 โรงแรมเซ็นทาราแกรนด์ และบางกอกคอนเวนชันเซ็นเตอร์ เซ็นทรัลเวิลด์ กรุงเทพฯ มีจำนวนประมาณ 40 ท่าน ผ่านระบบออนไลน์ของเว็บไซต์ www.researchexporegis.com จำนวนประมาณ 40 ท่าน ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ของรัฐ (สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.), สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI), มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (กำแพงแสน), มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (รังสิต)) รวมทั้ง นิสิต นักศึกษา และสื่อมวลชน

ภาพประกอบกิจกรรมจากเวทีสัมมนาฯ

